

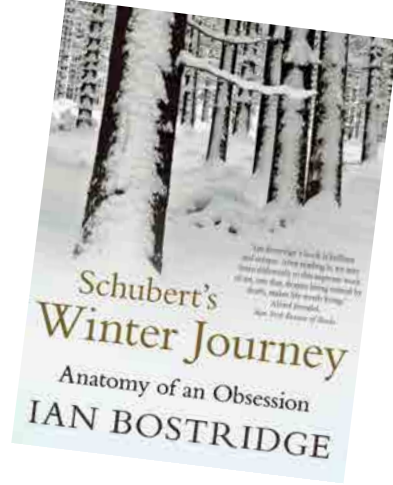
KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

emre.araci@andante.com.tr

Franz Schubert, (Carl Jager)

Schubert'le çölde bir "Kış Yolculuğu"

Her şey, üzerindeki desende Londra metro istasyonlarının adlarının eski levhalarda yazılı olduğu bir hediye paketinden çıkan, İngiliz tenor Ian Bostridge'in Franz Schubert'in *Winterreise* lied albümünü incelediği, *Schubert's Winter Journey* kitabıyla başladı...

"Bir tutkunun anatomisi" alt başlığını taşıyan bu kitabı seyahat çantama yerleştirirken, her ne kadar istikametim olan Dubai'nin Aralık ayında bana çöl sıcaklığı solutacağını bilsem de bu yolculukta sıra sıra palmiyeler altında, Palm Jumierah'nın Golden Mile'ındaki kırmızı koşu parkurunda sabahları koşarken ve üzerimden hep aynı frekansta gidip gelen makinistsiz "monorail" trenlerinin gölgeleriyle yarışırken, Schubert'in bu melankolik

bestesiyle ruhumun derinliklerine kar yağacağını çok iyi biliyordum. Hatta Golden Mile'da girdiğim bir kitapçıda tesadüfen karşıma çıkan E. M. Forster'ın çok seneler önce severek okumuş olduğum *Howards End* romanı da, bir tekrar olarak, bu seyahatin okuma listesine eklenince güneş haresinin pırl pırl aydınlattığı masmavi gökten inen kar tanelerinin neden ruha bu kadar etki ettiklerini görmemek imkânsız bir hâl almakta hiç gecikmeyecekti.

Andante'nin geçtiğimiz Ocak ayında kariyerini anlattığım İstanbullu piyanist Faik Bey della Sudda'nın da bir zamanlar resital verdiği Londra'nın yitlik konser salonlarından Queen's Hall'da verilen bir konserte seslendirilen Beethoven'ın 5. Senfonisi'ni romanında kurgulayan Forster bu eser için "insan kulağından içeri giren en ilahi ses" tanımını yapar; konsere katılan Schlegel ailesine mensup üç kardeşin bu senfoniye birbirlerinden çok farklı olarak algılayışları ise ruhları şekillendiren insan kimyasının farklılıklarını irdelemektedir: örneğin en büyük abla Margaret sadece müziği duyar, oysa kardeş Helen bu müziği dinlerken ruhunda kapıldığı selde kahramanlar ve gemi enkazları görür; hatta dinlediği müzikten o kadar etkilenmiştir ki daha konser bitmeden, içindeki duygu

Johann Ludwig Wilhelm Müller,
(Johann Friedrich Schröter)

İngiliz yazar E. M. Forster

seli dışına taşarak, aniden Queen's Hall'u terk eder. Oxford'da okuyan en küçük kardeş Tibby ise eseri, dizi üzerinde açık olarak duran senfoni partiyonundan, en ince nüanslarını analiz ederek dinlemektedir. Forster bu kurgusunda gerçekte okuruna bir ayna tutar; acaba okur kendisini bu üç karakterden hangisiyle özdeşleştirmektedir? Dinlenen bestenin dehasını takdirin ötesinde o notalarda fırtınalı denizleri görüp göremeyenlerin en bariz farklılıklarına da tutulan bir aynadır bu aynı zamanda. Schubert'in *Kış Yolculuğu* da benzer duyguları davet eder hiç şüphesiz; bestelenişinden 190 sene sonra dahi kimilerinin ruhlarına çöl güneşinde dahi kar yağdırması da bundan ötürüdür.

"Beni hor görenlere kalbimde sonsuz bir sevgi besleyerek, başıboş bir hâlde uzaklara gittim. Uzun seneler şarkılar söyledim. Ne zaman sevgiye dair bir şarkı söylediysem acıya dönuştü. Ve yime, acıyı söylemeye çalıştığımda ise sevgiye dönuştü"; Schubert 3 Temmuz 1822'de kaleme aldığı ve *Rüuyam* (*Mein Traum*) adını verdiği otobiyografik notunda aşka dair duygularını böyle dile getirmişti. *Mein Traum*'un el yazması uzun seneler yakın arkadaşı Franz Schöber'de kalmış, bestecinin 1828'deki vefatından 11 sene sonra ağabeyi Ferdinand Schubert tarafından Robert Schumann'a verilmiş, o da 5 Şubat 1839 tarihli Neue Zeitschrift für Musik dergisinde ilk olarak yayımlanmıştı. Schubert'in renkli sosyal hayatı

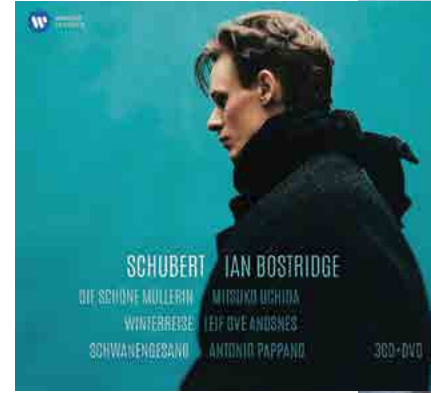
Howards End'in bahçesi
(Merchant Ivory filminden, 1992)

Schubert'in renkli sosyal hayatı gerçekte içinde duyduğu endişe, güvensizlik ve yalnızlık hislerini maskeliyordu ve *Mein Traum* onun iç dünyasını dış dünyaya taşıyan bir pusula olarak yorumlanmıştı.

gerçekte içinde duyduğu endişe, güvensizlik ve yalnızlık hislerini maskeliyordu ve *Mein Traum* onun iç dünyasını dış dünyaya taşıyan bir pusula olarak yorumlanmıştı. Doğrusu o pusula Schubert'in müziğinin dokusunda çoktan kendini belli etmişti; zira Ian Bostridge'in de *Schubert's Winter Journey* kitabına bestecinin bu sözleriyle başlaması Schubert'in 31 yaşındaki vefatından bir sene önce tamamladığı 24 şarkıdan oluşan bu lied albümünün ruhunun en doğru şekilde bu kelimelerde ifade bulmuş olmasından ötürü olmalıydı.

Die schöne Müllerin'de (Güzel Değirmenci Kız) olduğu gibi Schubert *Winterreise*'de de Alman lirik şair Johann Ludwig Wilhelm Müller'in şiirlerini notaya dökmüş, ama albümün tamamının ortaya çıkış süreci iki aşamada gerçekleşmişti. Schubert ilk olarak *Wanderlieder von Wilhelm Müller* başlığı altında Müller'in 1823'te yayımlanan şiir kitabından 12 şiiri 1827 Şubat'ında bestelemiş, ama şairin revize edilmiş, ek şiirlerle birlikte bazı şiirlerin sırası değiştirilmiş hâlde 1824'te basılan daha kapsamlı kitabını sonradan bulunca da hâlihazırda bestelediği albümündeki sıralamayı hiç bozmadan

buradan aldığı 12 ek şiiri de 1827 Ekim'inde notaya dökmüştü. Schubert'in *Winterreise*'deki müzik dilinde de baştan sona yankılandığı gibi Müller'in kasvetli ve karamsar şiirlerini hayatının son günlerinde âdeta dostlarına veda edencesine bestelemiş olmasında onun bir süre öncesinde yakalanmış olduğu frengi hastalığının da payı bulunmaktaydı. Nitekim arkadaşları Joseph von Spaun ve Johann Mayrhofer bestecinin o günlerde büyük bir melânkoli içinde bulunduğunu dile getirmişlerdi; Mayrhofer'e göre Schubert için yaşam artık bütün parlaklığını kaybetmiş ve hayatın "kış mevsimi" çoktan gelmişti. Spaun'un aktardığına göre ise besteci bir gün arkadaşlarını evine davet etmiş ve *Winterreise*'nin tamamını onların huzurunda "derin bir hissiyatla" seslendirmişti. Ancak şarkıların karamsar havası o gün bu besteyi ilk defa dinleyenleri tamamen şaşırtmıştı; Schober sadece bir şarkının, *Der Lindenbaum*'un (*İhlamur Ağacı*) kendisini memnun ettiğini söylemiş ve bunun üzerine Schubert yerinden sıçrayarak "Bu şarkılar beni her şeyden çok daha memnun ediyor ve zaman içinde sizleri

Tenor Ian Bostridge'in Warner Classics'ten çıkan Schubert lied albümleri kaydı

de mutlu edecekler" demişti.

Winterreise'nin beşinci şarkısı olan *Der Lindenbaum*'da uzun bir süredir şarkılara hâkim olan minör tonlarının bir anda majöre (Mi Majör) dönüşmüş olması belki de Schober'i tercihinde umutlandırmış olmalıydı. Zira önceki şarkılardaki kar, tipi, donan göz yaşları bu lied'in açılışında piyanodaki üçlemelerde duyulan ihlamur ağacının yapraklarının hışırtlarına yerini bir anda bırakıvermişti; gerçi kış hâlâ devam ediyordu etmesine, ama geçmiş yazdan bir manzara gelmişti gözler önüne. Piyanonun tuşelerinde yankılanan ve Bostridge'in "Romantizmin mührü" olarak yorumladığı korno tınılarında ise Charles Rosen'in *The Romantic Generation* kitabında tanımladığı "mesafe, yokluk ve pişmanlık" hislerinin acı tadı vardı. *Genç Werther'in Acıları*'ndaki ihlamur ağacının sembolik önemi gibi şüphesiz ki Müller'in ve dolayısıyla Schubert'in ihlamur ağacı da belli ki bir aşkın, ulaşılamayan bir aşkın doğadaki tabii bir temsilcisi olarak bu lied'deki yerini bulmuştu. Gerçi Golden Mile'da palmiyeden başka ağaç yoktu, ama iğneli palmiye yapraklarının titreşiminde de Schubert'in sesini ve yankılanan kornoları duymak mümkündü. Aynen Howards End'in bahçesindeki o büyüklü karaağacın (wych-elm) okur üzerinde bıraktığı

Friedrich'in *Sis Denizinin Üzerindeki Gezgin* tablosu

hisler gibi; zira Mrs Wilcox genç nesle ait değildi belki, ama doğduğu eve ve bahçesini gölgeleyen o karaağaca derinden bağlıydı.

Her yaratıcı sanatçı için olduğu gibi Schubert'in hayatında da tabiatın çok önemli bir yeri vardı ve burada bulduğu sembollere kendi hislerini işlemekten hiç çekinmemişti; Cevad Memduh Altar, Radyo dergisinin 63. sayısında, 1947 Mart'ında "Büyük sanatkar Franz Schubert'in 150'nci doğum yıldönümü münasebetiyle" kaleme aldığı makalesinde şu gözlemi yapmıştı: "*Hayatları boyunca tabiata bağlanan sanat büyükleri arasına, vaktiyle Franz Schubert gibi bir üstadın da katılmış olduğu görülür. Bu büyük sanatkar, arkadaş sevgisine olduğu kadar, tabiat sevgisine de kalbini açık tutmuştur. Nitekim Beethoven'ın hayatında gördüğümüz gibi, kalabalık şehirlerin sıkıcı havasından vakit vakit kurtulup tabiatın göğsüne atılmak, Schubert için de bir idealdi. Esasen*

Anton von Werner'in 1894 tarihli *Im Etappenquartier vor Paris* tablosu

Schubert'in arkadaşlarından Joseph von Spaun

*Meer lied'*ini piyano başında, henüz savaşın çamurunu dahi üzerlerinden atamamış bir hâlde seslendirirken betimleyen Anton von Werner'in 1894 tarihli *Im Etappenquartier vor Paris*, 24 Ekim 1870 (*Paris'in Bir Semtinde*, 24 Ekim 1870) tablosuna yer verdiği gibi.

Wigmore Hall'daki bir resitalinde dinlediğim Ian Bostridge *Winterreise*'yi 1828'in kültür okyanusunda suya bırakılmış bir şişe içerisindeki bir mesaja benzetmiş; esasında kendi kitabı da 190 sene sonra aynı okyanusa bırakılmış, ondan feyz alacak okurlarıyla buluşmayı bekleyen bir başyapıt; kimi zaman bu buluşmayı Londra'dan gelen bir hediye paketi sağlıyor, kimi zaman da hiç umulmadık anda okur karşısına çıkan bir makale. E. M. Forster ya da Franz Schubert olsun, eğer içimizde onların yaktığı ateşin kıvılcımı varsa, çölün ortasında da olsak, zamanı gelince eserleri bizi nasıl olsa o engin okyanusta yüzerken bir şekilde buluyor...

Emre Aracı'nın *Andante*'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.

tabiatla saatlerce baş başa kalmak, sabahtan akşama kadar kırlarda, ormanlarda dolaşmak, Romantiklere göre en önemli bir ihtiyacın karşılanması mahiyetinde idi. Romantik bir sanatkar, ancak tabiatın sessizliği içinde öz benliğine ulaşabilir, gene aynı sessizlik içinde yaratma kudretini harekete geçirebilirdi. Onun için Franz Schubert de, sırf tabiatın önderliği sayesinde, yaratma dehasını zorlama ihtiyacını duymadan o güzel şarkılarını yazmış ve insanlığın kültür tarihine mal etmiştir."

Altar'ın sözlerini düşünerek sadece *Der Lindenbaum*'u değil *Winterreise*'nin tamamını kendi sesinden dinlediğim Bostridge'in kitabının sayfalarını da çevirmeye devam edip durdum aynı zamanda; kitapta Schubert'in *Ihlamur Ağacı* anlatılırken seçilen edebi referanslar arasında Thomas Mann'ın kahramanı Gustav von Aschenbach'tan Marcel Proust'un meşhur

madlen episoduna kadar karşıma çıkan tematik bağlantılarda çok eski dostlarla bulduğumu hissederken İngiliz tenorun satırlarında ifade bulan Avusturyalı bestecinin hayal dünyasına dair bu çapraz referanslar *Winterreise*'ye şahsım açısından çok daha derin anlamlar katmakta ise hiç gecikmedi. Esasında Bostridge'in zengin

metaforlar, edebi referanslar, tablolar ve şiirlerle bezediği analizleri Schubert'in *Kış Yolculuğu*'nu her okur açısından kişiselleştirmeye imkân tanıyan kıymetli bir inceleme; Caspar

David Friedrich'in *Sis Denizinin Üzerindeki Gezgin* tablosu ya da orijinalini Berlin'deki Alte Nationalgalerie'de gördüğüm ve *Andante*'nin 2017 Temmuz sayısındaki yazıma konu ettiğim General Helmuth von Moltke'nin askerlerinin 1870 Prusya - Fransa Savaşı bitiminde işgal ettikleri bir Fransız malikânesinin salonunda onları Schubert'in Heine şiiri üzerine bestelediği *Am*

Notalı Rotalar®

Barcelona'da Müzik ve Sanat
15 - 18 Mart

Berlin Müzik Festivali
12 - 15 Nisan

Hamburg'da Sanat ve Müzik
15 - 17 Nisan

San Carlo Tiyatrosu'nda 'Madam Butterfly'
19 - 21 Nisan

Oeconomica: Andrea Bocelli Konseri ve Toskana
23 - 26 Temmuz

Andrea Bocelli Konseri ve Toskana
24 - 27 Temmuz

Verona'da Opera ve Bağ Rotaları
27 - 31 Ağustos

Münih'te Fazıl Say Notaları
13 - 15 Eylül

QR code and social media icons at the bottom.

© yurtdisi@festtravel.com www.festtravel.com 0850 622 33 78 /festtravel Mersis No: 0385044598200019